

защиты прав субъектов инвестиционной и инновационной деятельности на отдельных территориях потенциальные инвесторы не имеют возможности и желания вкладывать средства, реализовывать свои планы. Поэтому, чтобы вернуть доверие инвесторов, которое утрачено из-за политической и экономической нестабильности в стране, предлагается дополнить действующее хозяйственное законодательство Украины нормами, которые предусматривают защиту прав и законных интересов субъектов инвестиционной и инновационной деятельности со стороны государства.

Ключевые слова: государственные гарантии, права инвесторов, хозяйственное законодательство, евроинтеграция, отдельные территории.

РЕЗЮМЕ

Розглянуто питання гарантії захисту прав інвесторів з боку держави. Зроблено висновок про те, що через недостатні гарантії захисту прав суб'єктів інвестиційної та інноваційної діяльності на окремих територіях потенційні інвестори не мають можливості і бажання вкладати кошти, реалізувати свої плани. Тому, щоб повернути довіру інвесторів, яке втрачено через політичну та економічну нестабільність в країні, пропонується доповнити чинне господарське законодавство України нормами, які передбачають захист прав і законних інтересів суб'єктів інвестиційної та інноваційної діяльності з боку держави.

Ключові слова: державні гарантії, права інвесторів, господарське законодавство, євроінтеграція, окремі території.

SUMMARY

The article is dedicated to questions of government guarantees for the protection of investors rights. Was concluded that, due to lack of adequate protection of the rights subjects of investment and innovative activity in certain regions, the potential investors don't have the capacity and willingness to invest for implement their plans. Therefore, to restore investor confidence, which has been lost due to political and economic instability in the country, were invited to supplement the commercial legislation of Ukraine add such rules, which will provide for the protection of the rights and lawful interests of subjects of investment and innovation on the part of the state.

Keywords: government guarantees the rights of investors, commercial law, European integration, the individual territories.

СПИСОК ИСТОЧНИКОВ:

1. Зельдина Е. Правовые возможности защиты прав инвесторов по Хозяйственному кодексу Украины / Е. Зельдина // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 12. – С. 60-63.
2. Зельдина О. Правові питання залучення інвестицій до України / О. Зельдина // Право України. – 2010. – № 8. – С. 33-38.
3. Єгорова О.О. Перспективи застосування спеціальних правових режимів економічної діяльності в Україні. – режим доступа: <http://www.nbuu.gov.ua/portal/natural/Nvu/2010/30/statii/1...>
4. Кіндзерський Ю. Потенціал особливих економічних зон у виробничій та регіональній модернізації / Ю. Кіндзерський // Економіст. – 2011. – № 1. – С. 10-16.
5. Бобок С. Совет по спецрежиму дал «добро» трем проектам. – режим доступа: http://gazeta.mediaport.info/print.php?gazeta_id=30&material_id=21

УДК 347.77.01

ПИТАННЯ СУБ'ЄКТНОГО СКЛАДУ ВІДНОСИН У СФЕРІ СЛУЖБОВОГО ВІНАХІДНИЦТВА В КОНТЕКСТІ ЗАЛУЧЕННЯ ПАТЕНТНИХ ПРАВ ДО ГОСПОДАРСЬКОГО ОБОРОТУ

Коваль І.Ф., доцент кафедри цивільного права і процесу Донецького національного університету, канд. юрид. наук, доцент

Тенденції функціонування сучасних економічних відносин в Україні та світі зумовлюють об'єктивну необхідність якомога широкого та безперешкодного залучення до господарського обороту результатів інтелектуальної діяльності, охоронюваних в режимі об'єктів патентного права. Беручи до уваги домінування серед загальної кількості зазначених об'єктів таких, що мають службовий характер, важливою умовою належного розвитку процесів комерціалізації патентних прав становить визначеність суб'єктного складу відносин, які виникають у зв'язку із службовим винахідництвом.

Метаморфози законодавчих підходів до визначення суб'єктів майнових прав на службові результати науково-технічної творчості свідчать про існування значних інтересів стосовно розвитку цієї сфери з боку держави і безпосередніх учасників цих відносин. Необхідність належного врегулювання зазначеного питання в контексті забезпечення ефективного використання об'єктів промислової власності обумовлена його тісним зв'язком із іншою важливою проблемою сьогодення – визначення суб'єктів прав інтелектуальної власності на результати, створенні за державні кошти. Остання обставина набуває особливого значення з огляду на той факт, що немала частина результатів творчості у науково-технічній сфері створюється на замовлення держави спеціалізованими науково-дослідними, іншими організаціями, які, у свою чергу, виступають роботодавцями відносно працівників – авторів таких результатів. Тож, визначеність правового статусу суб'єкта господарювання – роботодавця в частині володіння майновими правами інтелектуальної власності на службові патентовані об'єкти є передумовою вирішення питання про розподіл зазначених прав між державою і організацією – розробником (тобто має місце тріада суб'єктів «працівник – роботодавець – держава»).

Національний правопорядок не створює чіткої та узгодженої моделі суб'єктного складу відносин у сфері створення і набуття майнових прав на службові результати науково-технічної творчості. Відповідно до ч. 2 ст. 156 ГК України [1], відносини суб'єкта господарювання, що є роботодавцем для винахідника або автора винаходу, корисної моделі, промислового зразку щодо прав на одержання патенту і права використання зазначених об'єктів *регулюються ЦК України та законами*. При цьому враховуючи наявність принципових розбіжностей у підходах ЦК України і спеціальних законів до регламентації зазначених відносин, наведена норма ГК України стає проблематичною з точки зору правозастосування.

Наукова розробка проблематики службового винахідництва характеризується значним інтересом з боку дослідників до визначення ознак службового винаходу, розподілу прав авторів та роботодавців на ці об'єкти. Проте єдності і однозначності у зазначених питаннях не досягнуто. Ці відносини аналізувались у працях Ч. Н. Азімова, Г.А. Андрощука, Я.Г. Вороніна, Т.В. Ярошевської та інших вчених, які становлять підґрунтя для проведення подальших досліджень у цій площині, враховуючи суперечливі підходи у законодавчому регулюванні суб'єктів прав на об'єкти службового винахідництва, дискусійність наукових підходів і тлумачень правових норм на практиці.

З огляду на вищезазначене, метою статті є уточнення суб'єктів майнових прав інтелектуальної власності на службові результати науково-технічної творчості, охоронювані в режимі об'єктів патентного права.

Суб'єктна характеристика осіб, які мають право на отримання патенту, має будуватись на об'єктивному факті створення переважної частини результатів інтелектуальної діяльності в науково-технічній (промисловій) сфері в порядку виконання винахідником своїх трудових функцій. Перевага саме службових об'єктів у цій сфері обумовлена складністю процесів створення технологічних рішень через необхідність співробітництва, залучення значних коштів, техніки, обладнання тощо. Виділяють дві групи працівників, котрі вважаються носіями інтелектуальної праці. Це, перш за все, виробничий персонал, як правило, керівники і спеціалісти, інженерно-технологічні кадри та рядові працівники підприємств і організацій, які безпосередньо задіяні у виробничих процесах і своєю діяльністю спроможні сприяти впровадженню нового у виробництво, а також можуть бути безпосередніми генераторами, розробниками нових ідей і

технологій. З іншого боку, це наукові працівники науково-дослідних закладів, конструкторських бюро, проектних інститутів, технопарків, які безпосередньо займаються науковими дослідженнями і продукують нові ідеї, наукові розробки [2, с. 4].

Винахід (корисна модель) визнається службовим у разі створення його у зв'язку з виконанням службових обов'язків або доручення роботодавця; з використанням досвіду, виробничих знань, секретів виробництва й обладнання роботодавця (ст. 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі») [3]. Для визнання службовим промислового зразка достатньою є наявність першої умови. ЦК України вводить іншу узагальнюючу категорію для позначення такого об'єкта – «об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору» (ст. 429) [4], не розкриваючи при цьому його ознак. Незважаючи на різницю в назві цього особливого режиму об'єктів інтелектуальної власності, в обох випадках йдеться про створення результатів науково-технічної творчості в порядку виконання трудових обов'язків, що обумовлено відповідними трудовими відносинами.

ЦК України як акт законодавства переважно загальної дії стосовно об'єктів інтелектуальної власності встановлює, що майнові права на об'єкт інтелектуальної власності, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать *спільно працівникові та роботодавцеві*, якщо інше не встановлено договором (ст. 429). Буквальне тлумачення цієї норми означатиме, що співвласниками патентних прав на службовий винахід за загальним правилом мають бути автор – працівник і роботодавець.

Утім, слід зауважити, що у патентній сфері виникнення майнових прав у працівника й роботодавця можливе тільки після офіційної кваліфікації такого об'єкта в якості винаходу, промислового зразку й відповідно отримання охоронного документу – патенту. Питання ж взаємовідносин працівника і роботодавця на так званій «допатентній» стадії, тобто на етапі до звернення в орган державної влади з метою отримання охоронного документу, ЦК України не вирішує. Спеціальний закон встановлюють наступні варіанти взаємодії працівника та роботодавця на «допатентній» стадії щодо визначення долі службового результату: роботодавець повинен на протязі чотирьох місяців із дати отримання повідомлення працівника подати заявку на отримання патенту або передати право на його отримання іншій особі або прийняти рішення про збереження службового винаходу в режимі конфіденційної інформації. В цей же строк роботодавець повинен укласти з винахідником договір про умови та порядок виплати винагороди відповідно до економічної цінності винаходу. Якщо роботодавець не виконає вчасно вказаних дій, право на отримання патенту переходить до винахідника – працівника (ст. 8 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»). Отже, спеціальний закон встановлює принципово інші, порівняно із ЦК України, варіанти визначення суб'єктів права на отримання патенту на службовий винахід, а саме: залежно від дотримання роботодавцем окреслених умов таким суб'єктом може бути роботодавець (мас першочергове право) або працівник – винахідник.

Винайдення узгодженого підходу до суб'єктів – правовласників службових об'єктів патентного права є важливим питанням з огляду на необхідність правильного визначення управомоченої особи щодо використання цих об'єктів у процесі господарської діяльності, уникнення конфліктних ситуацій та можливих ризиків «втрати» патенту (визнання його недійсним за підставою «подання заявки з порушенням прав інших осіб»). Ілюстрацією суперечливих трактовок цього питання є, наприклад, наступний спосіб тлумачення зазначених норм у літературі: «навіть якщо роботодавець не виконав умов, передбачених ч. 4 ст. 9 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні» й не укладав із працівником угоди, відповідно до якої буде врегульовано питання про права на винахід, то, незважаючи на це, майнові права на винахід належатимуть працівникові та роботодавцеві спільно» [5, с. 140]. Тобто, за логікою процитованого підходу, бездіяльність роботодавця призведе не до виникнення права на отримання патенту у працівника (як це має бути відповідно до спеціальних приписів патентних законів), а до застосування загальної норми ЦК України – виникнення режиму спільного володіння правами роботодавцем і робітником.

ГК України також не вносить ясності у розв'язання зазначеної проблеми. Так, відповідно до ч. 2 ст. 156 ГК України, відносини суб'єкта господарювання, що є роботодавцем для винахідника або автора винаходу, корисної моделі, промислового зразку щодо прав на одержання патенту і права використання зазначених об'єктів *регулюються ЦК України та законами*. Через розбіжності у підходах ЦК України і спеціальних законів до регламентації зазначених відносин, наведена норма ГК України також є проблематичною з точки зору правозастосування.

Встановлений ЦК України режим спільного володіння правами інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку із виконанням трудового договору, не враховує значної специфіки, яка притаманна відносинам у сфері набуття прав на службові винаходи, корисні моделі, промислові зразки. Унаслідок закріплення такої «спільності», причому без можливості зміни цього загального правила спеціальним законом (а лише на договірній основі), неврегульованими залишаються відносини роботодавця і працівника на «допатентній» стадії, які чітко прописані у патентних законах. Така прогалина зумовлює використання на практиці норм спеціальних законів (які до речі закріплюють і ознаки службових об'єктів), котрі, у свою чергу, суперечать підходу ЦК України у розподілі прав.

Підхід, закладений у загальній нормі ст. 429 ЦК України, більшою мірою пристосований до відносин службової творчості у сфері авторського права. Стосовно об'єктів промислової власності зміст і «дух» приписів цієї норми не сприяє збалансованому узгодженню інтересів авторів та їх роботодавців у галузі промислової власності. Створюванні на підприємствах, в науково-дослідних організаціях службові результати науково-технічної творчості спрямовані, здебільшого, на задоволення економічних інтересів суб'єкта господарювання – роботодавця як важливий елемент у формуванні його конкурентних переваг, або інтересів держави у сфері її стратегічних пріоритетів (у разі створення цих результатів на підставі державних контрактів). Тому поява, як мінімум, двох правовласників (автора/співавторів і роботодавця) на службовий об'єкт патентного права з великою ймовірністю призведе до проблем узгодження їхніх інтересів та, як наслідок, варіантів поведінки, пов'язаної із використанням цих об'єктів на практиці, розпорядження виключних правами. Так, відповідно до норм патентних законів, відносини між декількома власниками патенту при здійсненні виключного права визначаються угодою між ними. У разі її відсутності кожний з них може використовувати винахід (корисну модель) за своїм розсудом, але не має права давати ліцензію та передавати право на винахід (корисну модель) іншій особі без згоди інших власників патенту (ч. 2 ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»). Очевидно, що такий підхід абсолютно не відповідає потребам суб'єктів господарювання у безперешкодному та оперативному залученню прав промислової власності до господарського обороту.

Небезпеку становлять і проблеми реалізації «спільних» виключних прав у разі припинення трудових відносин, в тому числі у зв'язку із переходом працівника до конкуруючої організації, його смертю. Зазначені та багато інших перешкод у спільному здійсненні прав на службові винаходи, промислові зразки здатні ускладнити і без того проблематичне середовище у сфері залучення інтелектуальних прав до господарського обороту. Л. Й. Глухівський цілком слушно підкреслює, що правові гарантії для роботодавців стосовно створюваних за їх інвестиційної підтримки винаходів є чи не найважливішою передумовою для забезпечення притоку у винахідницьку сферу венчурного капіталу. Ці гарантії, разом з іншими необхідними економічними і правовими факторами, й роблять винахідницьку діяльність інвестиційно-привабливою [6, с. 24].

Безумовно, робітник і роботодавець як співвласники виключних прав можуть задалегідь врегулювати майбутні суперечності у договорі, а у разі їх виникнення звернутись до суду. Однак, по-перше, національна практика розвитку договірних відносин такого виду ще не має усталених традицій; по-друге, слід враховувати, що законодавство як один із дієвих інструментів правового регулювання має встановлювати зрозумілі і передбачувані правила поведінки (особливо у такій новій та недостатньо розвиненій сфері промислової власності), які б забезпечували певний, бажаний для суспільства на даному етапі його розвитку, економічний ефект (звісно, з можливістю зміни цих правил на розсуд учасників правовідносин у дозволенних законом межах).

Тому з огляду на потреби національної економіки у більш швидкому та безперешкодному протіканні процесів комерціалізації результатів науково-технічної творчості, оптимальним варіантом узгодження інтересів суб'єктів службового винахідництва видається підхід, за яким суб'єктом права на отримання патенту (і як наслідок, суб'єктом виключних прав) має першочергово визнаватись роботодавець, а працівнику має бути забезпечена належна мотивуюча і стимулююча забезпечення шляхом отримання гідної матеріальної

винагороди¹. Викладений підхід, що відповідає наразі приписам спеціальних норм патентних законів, надасть максимальну свободу господарюючим суб'єктам у реалізації права на використання службових об'єктів патентного права у виробничих процесах і дозволить гарантувати задоволення майнових інтересів автора – працівника. На користь зазначеного свідчить і зарубіжний досвід [7, с. 40-65]. У світовій практиці існують різні підходи до врівноваження інтересів учасників службового винахідництва, утім переважають випадки закріплення прав на службові винаходи за роботодавцем у сукупності із належним матеріальним заохоченням робітників, є й країни (Австрія, Польща), де право на службовий винахід закріплено за робітником, який все одно зобов'язаний відступити його роботодавцю. Приклади спільного володіння правами працівником і роботодавцем у зарубіжній практиці не поширені. Положення Модельного Кодексу інтелектуальної власності для держав – учасників СНД також встановлюють правило про приналежність майнових прав на службовий об'єкт інтелектуальної власності роботодавцю, якщо інше не передбачено законом чи договором між робітником та роботодавцем (ч. 2 ст. 16) [8].

Таким чином, у сфері промислової власності з метою збалансування інтересів творців службових результатів науково-технічної творчості і суб'єктів господарювання, що є їхніми роботодавцями, доцільно встановити правило, за яким суб'єктом права на отримання патенту (і як наслідок, суб'єктом виключних прав) має першочергово визнаватись роботодавець, а працівнику має бути забезпечена належне мотивуюче і стимулююче забезпечення шляхом отримання гідної матеріальної винагороди на диференційній основі. Виходячи із наведеного, норма ч. 2 ст. 156 ГК України вимагає важливого уточнення задля забезпечення однозначності її тлумачення, а саме: пропонується виключити посилання на ЦК України, залишивши лише фразу «регулюються законами».

РЕЗЮМЕ

В статті на підставі аналізу чинного законодавства України і зарубіжних країн, наукової літератури, правозастосовчої практики проведено дослідження суб'єктного складу відносин у сфері службового винахідництва. Обґрунтовано доцільність встановлення у законодавстві узгодженого підходу до закріплення першочергового права на отримання патенту за суб'єктом господарювання – роботодавцем винахідника.

Ключові слова: винахідник, патентні права, винахід, патент, використання винаходу, інтереси, суб'єкт господарювання.

РЕЗЮМЕ

В статье на основании анализа действующего законодательства Украины и зарубежных стран, научной литературы, правоприменительной практики проведено исследование субъектного состава отношений в сфере служебного изобретательства. Обоснована целесообразность установления в законодательстве согласованного подхода к закреплению первоочередного права на получение патента за субъектом хозяйствования – работодателем изобретателя.

Ключевые слова: изобретатель, патентные права, изобретение, патент, использование изобретения, интересы, субъект хозяйствования.

SUMMARY

In the article on the basis of analysis of current legislation of Ukraine and foreign countries, scientific literature, правоприменительной practice research of subject composition of relations is conducted in the field of official invention. Expediency of establishment is reasonable in the legislation of the concerted going near fixing of primary right on the receipt of patent after the subject of management - employer of inventor

Keywords: inventor, patent rights, invention, patent, use of invention, interests, management subject.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст. 144.
2. Червінська Л.П. Використання інноваційної трудової діяльності / Л.П. Червінська // Економіка, фінанси, право. – 2010. – №2. – С. 3-8.
3. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 1 червня 2000 р. із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 21 грудня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 8. – Ст. 37.
4. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
5. Воронін Я.Г. Цивільно-правова охорона винаходів в Україні: дис. ... канд. юрид. наук за спец. 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право / Я.Г. Воронін // Національна академія наук України інститут держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2009. – 181 с.
6. Глухівський Л. Службовий винахід у контексті національного законодавства: проблеми неврегульованості / Л. Глухівський // Інтелектуальна власність. – 2003. – № 2. – С. 24-28.
7. Ярошевська Т.М. Право на службовий винахід: дис. ... канд. юрид. наук за спец.: 12.00.03 – цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право / Т.М. Ярошевська // Харківський національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2009. – 199 с.
8. Модельний Кодекс інтелектуальної власності для держав – учасників СНД, прийнятий на 34 пленарному засіданні Міжпарламентської асамблеї держав – учасників (постанова № 34-6 від 7 квітня 2010 р.) / <http://www.medialaw.ru/exussrlaw/1/sng/49.htm>

УДК 342.01

ПРОБЛЕМА РОЗУМІННЯ МІСЦЯ Й РОЛІ НАУКИ (ДОКТРИНИ) У СУСПІЛЬСТВІ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ ТА ПЕРСПЕКТИВНИЙ АСПЕКТИ

Курта О.О., здобувач ад'юнктури Донецького юридичного інституту МВС України, викладач кафедри правових та соціальних дисциплін Горлівського інституту Міжрегіональної академії управління персоналом

У сучасних умовах жодна з основних філософських систем (матеріалізм, ідеалізм, позитивізм тощо) не має монополії на істину, а сучасна наука щоденно породжує нові філософські підходи, які більшою чи меншою мірою містять своє «раціональне зерно» й загалом збагачують методологічний арсенал [1, с. 241]. Філософські методи прокладають шлях до єдино правильного, справді наукового пізнання предмета дослідження, розуміння природи й сутності закономірностей його функціонування, допомагають побачити в «частковому, конкретному — загальному, у поверхневому — глибинному, у випадковому — необхідному, у довільному — знайти причину, зрозуміти зв'язок залежностей між явищами та сутностями й, таким чином, отримати істинні знання» [2, с. 31]. Дослідницькі методи й прийоми, що орієнтовані філософськими методами, дають змогу глибоко проникнути в предмет дослідження, одержати конкретні результати й, зрештою, підтвердити загальні положення філософських методів. Своєю чергою теоретичне пізнання закону неминує абстрагується від об'єкта пізнання, і за допомогою мислення конструює його «розумну смисловою модель як наслідок і результат його теоретичного осягнення та вивчення» [3, с. 62]. Загалом у теоретичній і галузевій літературі справедливо визнається особлива значущість філософсько-методологічних досліджень для сучасної юриспруденції, а також констатується доцільність розуміння таких розробок як необхідних умов здійснення наукового пізнання. Водночас небезпідставно відмічається й те, що «...говорить о развернутых методологических дискуссиях в

¹ Задля належної реалізації права працівника на виплату винагороди запропонований підхід має бути підкріплено детальною регламентацією розмірів, строків, підстав виплати винагороди, її видів. Доцільно закріпити мінімальні ставки заохочувальної винагороди, винагороди за кожне використання службового об'єкту у процентному відношенні до суми доходу, отриманого роботодавцем, винагороди у формі відсотка від платежів, отриманих роботодавцем у разі укладення ліцензійного та іншого договору з третіми особами.